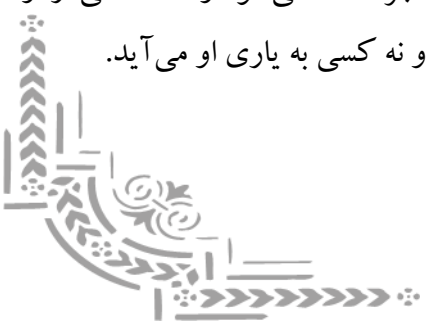

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ
يَنْصُرُونَ» (بقره/۴۸)

از روزی پرهیزید که هیچ کس به جای دیگری جزا داده نمی‌شود و نه شفاعتی از او پذیرفته خواهد شد و نه غرامت و بدل، و نه کسی به یاری او می‌آید.

استرداد مجرمین در نظام کیفری ایران و حقوق بین الملل

نویسنده

عباس بائی لاشکی (قاضی دادگستری)

با همکاری اساتید ارجمند:

دکتر محمدرضا روزبهانی (مدرس دانشگاه قرآن و حدیث)

دکتر جواد طهماسبی (قاضی دیوان عالی کشور)

دکتر محمدتقی اکبری (عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد خرم آباد)

سرشناسه	: بانی لاشکی، عباس، ۱۳۵۴
عنوان و نام پدیدآور	: استرداد مجرمین در نظام کیفری ایران و حقوق بین الملل / نویسنده عباس بانی لاشکی. با همکاری محمدرضا روزبهانی جواد طهماسبی محمدتقی اکبری
مشخصات نشر	: تهران، کتاب آوا، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	: ۳۲۲ ص
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۳۶۲-۲
موضوع	: استرداد مجرمین Extradition
موضوع	: حقوق بین الملل International law
شناسه افزوده	: روزبهانی محمدرضا
شناسه افزوده	: طهماسبی جواد
شناسه افزوده	: اکبری محمدتقی
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ب۲الف / ۵۴۴۵/۴ k
رده بندی دیویی	: ۳۴۱/۴۸۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۷۵۷۳۵۶

استرداد مجرمین در نظام کیفری ایران و حقوق بین الملل

مؤلف:	عباس بانی لاشکی
با همکاری:	محمدرضا روزبهانی - جواد طهماسبی - محمدتقی اکبری
ناشر:	کتاب آوا
صفحه آرای و طرح جلد:	دکتر محمدرضا روزبهانی
نوبت چاپ:	اول ۱۳۹۶
شمارگان:	۱۰۰۰ نسخه
قیمت:	۴۵۰۰۰۰ ریال
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۳۶۲-۲

نشانی دفتر مرکزی: انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بن بست حقیقت، پلاک ۴، طبقه ۲، واحد ۴
شماره های تماس: ۶۶۹۷۴۶۴۵ | ۶۶۹۷۴۱۳۰ | ۶۶۴۰۷۹۹۳ | دورنگار: ۶۶۴۶۱۱۵۸
فروشگاه کتاب آوا: اسلام شهر، خیابان صیاد شیرازی، روبروی دانشگاه آزاد اسلامی، جنب دادگستری
تلفن: ۵۶۳۵۴۶۵۱

حق چاپ و نشر کتاب برای مولف محفوظ است.
هر گونه کپ بردارے و تهیه جزوه از متن کتاب، استفاده از طرح روی جلد و عنوان کتاب جرم است
و متخلفان طبق قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانون ے قرار م ے گیرند

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	مقدمه
۱۹	پیش‌گفتار
۲۳	بخش اول: استرداد مجرمان
۲۵	فصل اول - کلیات و مفاهیم استرداد مجرمان
۲۵	طرح بحث
۲۵	مبحث اول - مفاهیم و تعاریف
۲۵	گفتار اول - مفاهیم و تعاریف لغوی
۲۶	گفتار دوم - مفاهیم و تعاریف اصطلاحی
۳۰	مبحث دوم - پیشینه‌ی تاریخی استرداد مجرمان
۳۰	طرح بحث
۳۰	گفتار اول - دوره‌ی باستان
۳۳	گفتار دوم - استرداد مجرمان در اسلام
۳۴	بند اول - اهمیت معاهدات در اسلام
۳۴	بند دوم - پناهندگی در اسلام
۳۶	بند سوم - پیشینه‌ی استرداد مجرمین در اسلام
۳۸	گفتار سوم - استرداد مجرمین در دوره‌ی میانه
۳۹	گفتار چهارم - استرداد مجرمین در دوره‌ی معاصر
۴۱	گفتار پنجم - استرداد مجرمان در ایران
۴۶	مبحث دوم - منابع استرداد مجرمان
۴۷	گفتار اول - معاهدات استرداد مجرمان
۴۸	گفتار دوم - قوانین داخلی کشورها

- گفتار سوم - اصول کلی حقوقی..... ۴۹
- گفتار چهارم - عرف و عادت بین‌المللی..... ۴۹
- گفتار پنجم - شرط معامله‌ی متقابل..... ۵۰
- فصل دوم: معاهدات، آیین، شرایط و تشریفات استرداد..... ۵۱
- طرح بحث..... ۵۱
- مبحث اول - معاهدات و آیین استرداد..... ۵۱
- گفتار اول - آیین استرداد..... ۵۱
- گفتار دوم - معاهدات استرداد..... ۵۴
- مبحث دوم - شرایط استرداد..... ۵۵
- گفتار اول - شرایط مربوط به شخص مورد استرداد..... ۵۵
- گفتار دوم - شرایط مربوط به محل وقوع جرم..... ۵۸
- گفتار سوم - شرایط مربوط به پناهندگان..... ۵۹
- گفتار چهارم - شرایط مربوط به عمل ارتكابی..... ۶۰
- بند اول - اصل مجرمیت مضاعف..... ۶۰
- بند دوم - ماهیت جرم ارتكابی..... ۶۱
- گفتار پنجم - شرایط مجازات..... ۶۱
- بند اول - مسایل عمومی..... ۶۲
- بند دوم - مسایل اختصاصی..... ۶۳
- مبحث سوم - تشریفات استرداد..... ۶۵
- گفتار اول - روش‌های متداول در قبول یا رد تقاضای استرداد..... ۷۳
- بند اول - روش اداری - سیاسی..... ۷۳
- بند دوم - روش قضایی..... ۷۴
- گفتار دوم - روش‌های مهم استرداد در جهان..... ۷۶
- بند اول - روش فرانسوی..... ۷۷
- بند دوم - روش بلژیکی - هلندی..... ۸۱
- بند سوم - روش انگلیسی و آمریکایی..... ۸۲
- بند چهارم - روش ایتالیایی..... ۸۲

۸۳	بخش دوم: مستثنیات استرداد.....
۸۵	فصل اول - جرایم مستثنی از استرداد و جرایم مشمول آن
۸۵	طرح بحث
۸۵	مبحث اول - جرایم مستثنی از استرداد
۸۶	گفتار اول - قاعده‌ی عدم تسلیم تبعه
۸۸	بند اول - عامل تابعیت و استرداد
۹۱	بند دوم - تعدد دول متقاضی
۹۲	گفتار دوم - جرایم سیاسی.....
۱۰۳	گفتار سوم - جرایم نظامی
۱۰۹	گفتار چهارم - جنایات بین‌المللی.....
۱۱۱	بند اول - جنایات بر ضد صلح
۱۱۲	بند دوم - جرایم جنگی.....
۱۱۶	بند سوم - جنایات علیه بشریت.....
۱۱۷	بند چهارم - جنایت نسل‌زدایی یا کشتار جمعی (زنوسید).....
۱۲۲	بند پنجم - جنایت تجاوز
۱۲۵	گفتار پنجم - صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی.....
۱۲۷	مبحث دوم - جرایم مشمول استرداد.....
۱۲۷	گفتار اول - استرداد و تروریسم
۱۲۷	طرح بحث
۱۳۲	بند اول - مفهوم لغوی و اصطلاحی «ترور».....
۱۴۲	بند دوم - مفهوم «تروریسم».....
۱۴۳	بند سوم - تاریخچه‌ی مفهوم ترور
۱۴۴	بند چهارم - قرن تروریسم
۱۴۴	بند پنجم - تروریسم در قانون بین‌الملل.....
۱۴۶	بند ششم - مبارزه با تروریسم در ایران
۱۴۷	بند هفتم - مفهوم «ترور» در فقه و حقوق اسلامی.....
۱۵۲	گفتار دوم - استرداد و هواپیما ربایی

- گفتار سوم - استرداد و مواد مخدر ۱۵۹
- فصل دوم: آثار و موانع استرداد..... ۱۶۵
- طرح بحث ۱۶۵
- مبحث اول - آثار استرداد ۱۶۵
- گفتار اول - اصل احترام به تعهدات بین‌المللی..... ۱۶۶
- گفتار دوم - اصل تخصیص ۱۶۷
- بند اول - تغییر وصف جرم..... ۱۷۰
- بند دوم - کیفیات مشدده..... ۱۷۱
- بند سوم - محاکمه غیابی..... ۱۷۱
- بند چهارم - استثنائات اصل تخصیص ۱۷۱
- مبحث دوم - موانع استرداد ۱۷۴
- گفتار اول - استرداد و مسأله‌ی پناهندگی..... ۱۷۸
- گفتار دوم - پناهندگی دیپلماتیک ۱۸۰
- گفتار سوم - پناهندگی سرزمینی..... ۱۸۲
- بخش سوم: استرداد مجرمین در حقوق ایران..... ۱۹۱
- فصل اول - قوانین مربوط به استرداد در ایران..... ۱۹۳
- طرح بحث ۱۹۳
- مبحث اول - شرایط شکلی استرداد در قوانین ایران..... ۱۹۳
- گفتار اول - فرآیند رسیدگی ۱۹۴
- گفتار دوم - نتایج استرداد ۱۹۴
- گفتار سوم - هزینه‌ی استرداد..... ۱۹۵
- مبحث دوم - بررسی حقوقی استرداد آخرین پادشاه سلسله پهلوی ۱۹۶
- مبحث سوم - شرایط ماهوی استرداد در قوانین ایران ۲۰۱
- گفتار اول - استرداد و شروع به جرم..... ۲۰۱
- گفتار دوم - استرداد و تکرار و تعدد جرم..... ۲۰۳
- گفتار سوم - استرداد و شرکت در جرم ۲۰۶
- فصل دوم - سیر تکاملی مقررات استرداد در حقوق ایران..... ۲۰۹

۲۰۹.....	طرح بحث
۲۰۹.....	مبحث اول - قراردادهای دوجانبه‌ی استرداد در ایران پیش از انقلاب
۲۱۰.....	گفتار اول - افغانستان
۲۱۰.....	گفتار دوم - ترکیه
۲۱۴.....	گفتار سوم - پاکستان
۲۱۷.....	گفتار چهارم - فرانسه
۲۲۴.....	مبحث دوم - قراردادهای دوجانبه و چندجانبه‌ی استرداد در ایران پس از انقلاب
۲۲۴.....	گفتار اول - موافقتنامه‌ی همکاری ایران و سوریه
۲۲۵.....	گفتار دوم - موافقتنامه‌ی ایران و جمهوری آذربایجان
۲۲۸.....	گفتار سوم - موافقتنامه‌ی فیما بین ایران و روسیه
۲۳۳.....	گفتار چهارم - موافقتنامه‌ی استرداد مجرمان میان ایران و جمهوری عربی سوریه
۲۳۹.....	گفتار پنجم - موافقتنامه‌ی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و جمهوری ازبکستان
.....	گفتار ششم - موافقتنامه‌ی استرداد مجرمان بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت
۲۴۱.....	جمهوری دموکراتیک مردمی الجزایر
۲۴۲.....	گفتار هفتم - موافقتنامه‌ی بین ایران و کویت
۲۴۷.....	گفتار هشتم - کنوانسیون بین‌المللی علیه جرایم سازمان یافته‌ی فراملی
۲۵۵.....	بخش چهارم: انتقال محکومان - استرداد افراد محکوم شده
۲۵۷.....	فصل اول - کلیات و مفاهیم
۲۵۷.....	طرح بحث
۲۵۷.....	مبحث اول - تعاریف و پیشینه‌ی تاریخی انتقال محکومان
۲۵۷.....	گفتار اول - تعریف انتقال محکومان
۲۵۸.....	گفتار دوم - پیشینه‌ی تاریخی انتقال محکومان
۲۵۹.....	مبحث دوم - تفاوت‌های بین استرداد مجرمان و انتقال محکومان
۲۶۳.....	فصل دوم - شرایط انتقال محکومان در چارچوب موافقتنامه‌های موضوع تحقیق
۲۶۳.....	طرح بحث
۲۶۳.....	مبحث اول - شرایط ماهوی انتقال محکومان
۲۶۳.....	گفتار اول - شرایط عمل مجرمانه

۲۶۴	گفتار دوم - شرایط حکم صادره
۲۶۵	گفتار سوم - شرایط شخص محکوم‌علیه
۲۶۵	گفتار چهارم - شرایط دولت‌های صادرکننده و اجراکننده حکم
۲۶۶	مبحث دوم - شرایط شکلی انتقال محکومان
۲۶۶	گفتار اول - تقاضای انتقال محکومان
۲۶۷	گفتار دوم - اجرای انتقال محکومین
۲۶۷	گفتار سوم - اجرای حکم
۲۶۹	بخش پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۲۷۱	فصل اول - نتیجه‌گیری
۲۷۹	فصل دوم - پیشنهادات
۲۸۳	فهرست منابع و مآخذ
۲۸۳	الف) منابع فارسی
۲۸۶	ب) منابع عربی
۲۸۷	ج) منابع لاتین
۲۸۸	د) مقالات
۲۹۰	ه) پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها
۲۹۰	و) منابع دیگر (اسناد، قراردادهای و معاهدات)
۲۹۳	پیوست (۱) کنوانسیون‌های بین‌المللی ضد تروریسم هوایی
۳۱۸	پیوست (۲) سازمان کنفرانس اسلامی

«به نام یگانه‌ی هستی بخش»

آنچه جان جوید، بدست صوفی بیکانه نیست	آنگه دل نخواهد، درون کعبه و تجانه نیست
درخورد و صف جمال دلبر فرزانه نیست	کنفته‌های فیلسوف و صوفی و درویش و شیخ
هر چه گویند از زبان عاشق و دیوانه نیست	با که گویم راز دل را، از که جویم وصف یار

مقدمه

گرچه سابقه‌ی سیاسی - تاریخی مسأله‌ی استرداد مجرمین به گذشته‌های بسیار دور باز می‌گردد، توسعه‌ی علوم و فنون و تکنولوژی و پیشرفت وسایل نقلیه‌ی سریع السیر و مدرن که از خصوصیات بارز عصر کنونی است و منجر به درهم شکستن فاصله‌ها و مسافت‌های طولانی بین کشورها و اجتماعات بشری گردیده است، به مجرمین و تبهکاران این امکان را می‌دهد که پس از ارتکاب جرم به آسانی و در مدت زمانی کوتاه از کشوری به کشور دیگر فرار نموده، تاروپود اجتماعات بشری را درهم بپیچند و امنیت و آسایش عمومی جوامع را دستخوش جنایات خود قرار دهند.

از آن‌جا که زیان‌دیدگان از جرم از پای ننشسته و تا دستگیری مرتکب عمل مجرمانه، آلام آنان تسکین نمی‌یابد، لذا عدالت و تعاون قضایی ایجاب می‌کند متهمین و مجرمین فراری در سایر کشورها احساس آسایش و امنیت نمایند.

در بسیاری از موارد نیز ممکن است افراد تبهکار در یک کشور بیگانه مرتکب جرایمی بر علیه آسایش و امنیت مردم یک کشور دیگر بشوند، که در این صورت چنان‌چه در آن کشور بیگانه احساس امنیت کنند و دسترسی به آنان و اعمال مجازات علیه آن‌ها امکان‌پذیر نباشد، این امر سبب تشویق و تحریک مجدد آن‌ها در ارتکاب جرایم مشابه می‌شود.

از سویی، یکی از ویژگی‌های اساسی رسیدگی‌های کیفری، تسریع در انجام آن است و ممکن است در برخی موارد، دلایل و مدارک مرتبط با جرایم ارتکاب‌یافته در کشور دیگری وجود داشته باشد و یا در بعضی پرونده‌های کیفری دولت‌ها نیازمند بهره‌مندی از تجارب کشورهای دیگر و یا

نیازمند استفاده از نظریات کارشناسان زبده‌ی سایر کشورها و حتی ناچار به انجام برخی از تحقیقات در یک کشور دیگر باشند که در این صورت جهت تسهیل و تسریع در رسیدگی قضایی، دولت‌ها ناگزیر از همکاری با یکدیگر می‌باشند.

بدیهی است که یکی از تأسیسات حقوقی - سیاسی که بیش از پیش نقش بسزایی در انجام این مهم دارد تا یک عدالت غیرسیاست‌زده تأمین شود و کشورها و دولت‌ها بتوانند وظایف و رسالت‌های عادی خود را به درستی انجام دهند، استرداد مجرمین است.

استرداد موجب می‌شود که مجرمین فراری در محاکم قضایی کشوری محاکمه شوند که از هر نظر، جهت رسیدگی به جرایم ارتكابی آنان صالح‌تر است و از طرفی، سبب طرد عناصر نامطلوب از کشوری می‌شود که از او تقاضای استرداد شده است. لذا با احساس چنین ضرورتی، مسأله‌ی استرداد مجرمین مطرح می‌شود.

استرداد در واقع عبارت است از: تسلیم متهم و یا محکوم‌علیه از طرف کشوری که مرتکب پس از ارتکاب جرم به آن پناه برده، به کشوری که حق محاکمه و یا مجازات او را دارد.

استرداد مجرمین یک اقدام دوجانبه یا چندجانبه بین کشورهاست که به منظور تعقیب و مجازات مجرمین و اجرای احکام کیفری و قضایی و تأمین نظم و امنیت صورت می‌پذیرد و به کشور یا کشورهایی که نظم و امنیت آنان به مخاطره افتاده این امکان را می‌دهد که بتوانند تقاضای استرداد کسانی را که محل نظم و امنیت آن کشور هستند، از کشور پناهگاه مجرمین بنمایند و آنان را به مجازات برسانند.

استرداد موجب می‌شود که مجرمین فراری در محاکم قضایی کشوری محاکمه شوند که از هر نظر، جهت رسیدگی به جرایم ارتكابی آنان صالح‌تر است و از طرفی، سبب طرد عناصر نامطلوب از کشوری می‌شود که از او تقاضای استرداد شده است.

سابقه‌ی سیاسی - تاریخی مسأله‌ی استرداد مجرمین به گذشته‌های بسیار دور باز می‌گردد. در واقع اندیشه‌ی استرداد مجرمین یک امر قدیمی است که از نیمه‌ی قرن نوزدهم به بعد بین کشورها با رعایت عمل متقابل معمول گشته است، لیکن مبنای استرداد اولین بار توسط اسلام عنوان شده است.

در فقه سیاسی اسلام نیز به مسأله‌ی استرداد مجرمین توجه خاصی مبذول گردیده است، به طوری که اسلام بر لزوم تعهدات ناشی از عقود و قراردادهای تأکید ورزیده و اولین قرارداد مکتوب در زمینه‌ی

استرداد مجرمین را ارایه کرده است. اسلام به منطقی‌ترین و موجزترین وجهی، اساس و مبنایی را که اصل مزبور باید بر آن اساس استوار گردد، معین نمود.

موضوعات استرداد مجرمین، معاضدت قضایی و انتقال محکومین، امروزه از مباحث مهم حقوق جزای بین‌الملل و حقوق بین‌الملل عمومی به‌شمار می‌روند و موافقت‌نامه‌هایی که پیرامون موضوعات فوق تنظیم می‌شوند، چون حسب توافق بین دولت‌ها برقرار می‌شوند، در قلمرو روابط بین‌الملل قرار دارند. به این لحاظ چنین مقرراتی نمی‌تواند توسط هر دولتی به‌صورت یک‌جانبه شرط شوند و از سوی دیگر چون اقداماتی هستند که با آزادی‌های فردی مرتبط می‌باشند و احتمالاً به آن صدمه خواهند زد، لذا باید طبق قانون و توسط مقامات قضایی اعمال گردند. به این جهات است که در اینگونه موافقت‌نامه‌ها مسأله‌ی صلاحیت قانون ملی و معاهده‌ی بین‌المللی از یک طرف و آیین رسیدگی توسط مقامات قضایی و اداری از طرف دیگر مطرح می‌گردد.

این موضوعات چنانچه در قالب معاهده‌ی بین دولت‌ها پیش‌بینی شوند دارای خصیصه‌ی اجباری هستند، در غیر این صورت اموری هستند اختیاری و گاهی نیز مشروط به عمل متقابل می‌شوند.

لازم به ذکر است استرداد که در آغاز عملی ناشی از اراده دولت بود، اما به تدریج که جامعه بین‌المللی به یکدیگر نزدیک می‌شود، استرداد مجرمین جنبه‌ای قضایی به خود می‌گیرد. گرچه هنوز به مرحله‌ی کاملاً قضایی نرسیده است و جنبه‌ای مختلط دارد؛ یعنی هم قضایی است و هم اداری.

دولتی که با استرداد موافقت می‌نماید، در واقع پیروی از مفهوم کلی قواعد صلاحیت بین‌المللی را وظیفه‌ی خود می‌شناسد. ولی این دولت از ملاحظات سیاسی فارغ نیست و حق دارد میزان اعتمادی را که محاکم و مقامات دولت متقاضی به‌وی الهام می‌کند و هدفی که در این تقاضای استرداد نهفته است، بسنجد و با این سنجش با تقاضای استرداد موافقت کند.

با توجه به این که در تنظیم موافقت‌نامه‌ها جلب منافع ملی دولت‌ها موردنظر است، بنابراین لازم است نظریه‌های دانشمندان علم حقوق در کشورمان راهگشای نقایص موجود در موافقت‌نامه‌ها باشد و با پیشنهادات خود کمک فراوانی به جلب منافع ملی در موافقت‌نامه‌های دوجانبه یا چندجانبه بین دولت ایران و سایر دولت‌ها نمایند.

در حال حاضر چنین استنباط می‌شود که استرداد مجرمین از پدیده‌ای حقوقی به موضوعی سیاسی - قضایی تبدیل شده باشد. از این رو می‌باید در این خصوص فکری کرد و چاره‌ای اندیشید و از طریق مذاکرات حضوری به وضعیت خاتمه داد تا زمینه‌ی بهانه‌گیری‌ها از بین رود.

در این پژوهش، تلاش می‌شود تا با بررسی سیر تاریخی استرداد مجرمین و نیز عناصر، شرایط و عوامل پیدایش آن درک بهتری از این موضوع به دست آید و همچنین آثار و موانع آن در سطح جهان و قراردادهایی که در این زمینه کشور ایران با دیگر کشورها منعقد نموده مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد، نقاط ضعف و قوت آن‌ها ارزیابی شود و به تحولاتی که در طی سال‌های اخیر در امر استرداد صورت گرفته است نیز اشاره شود. البته پیش از آن برای دقت بیشتر در مفاهیم مورد استفاده، چند تعریف متفاوت از استرداد مجرمین مطرح می‌شود و در نهایت روش‌هایی را که در این خصوص در جهان معاصر وجود دارد مورد تحلیل و بررسی قرار می‌دهیم و در پایان نیز به موافقت‌نامه‌های استرداد که میان جمهوری اسلامی ایران و دیگر کشورها، قبل و بعد از انقلاب اسلامی منعقد گشته است، اشاره می‌شود.

کنوانسیون علیه جرایم سازمان‌یافته‌ی فراملی که در دسامبر سال ۲۰۰۰ میلادی در پالمو ایتالیا به تصویب رسید و ایران نیز آن را امضا کرد، از جمله دیگر اسناد بین‌المللی است که در این پژوهش مورد بحث و بررسی قرار گرفته و تعهدات ایران بر اساس آن تحلیل می‌شود.

نویسنده در ابتدا سعی دارد بخش اول این پژوهش با عنوان استرداد مجرمان را مورد بحث و بررسی قرار داده که در دو فصل تقدیم خواهد شد، در ابتدای امر به کلیات و مفاهیم و پس از آن، معاهدات، آیین، شرایط و تشریفات استرداد، و در نهایت به روش‌های مهم استرداد در جهان و در بخش دوم به بحث مستثنیات استرداد و در بخش سوم به استرداد مجرمین در حقوق ایران و بخش چهارم مربوط به انتقال محکومان - استرداد افراد محکوم شده را در دو فصل کلیات و مفاهیم؛ شرایط انتقال محکومان در چارچوب موافقت‌نامه‌های موضوع تحقیق؛ و بخش پنجم مربوط به نتیجه‌گیری و پیشنهادات مورد پژوهش و بررسی واقع خواهد شد.

مباحث این کتاب در بخش اول مربوط به استرداد مجرمان، را بدین ترتیب

می‌توان منطقی، مرتب ساخت:

◀ **فصل اول:** کلیات و مفاهیم استرداد مجرمان؛

◀ **فصل دوم:** معاهدات، آیین، شرایط و تشریفات استرداد؛

و بخش دوم مربوط به مستثنیات استرداد را در دو فصل به شرح زیر بررسی

می‌نماییم:

◀ **فصل اول:** جرایم مستثنی از استرداد و جرایم مشمول آن؛

◀ فصل دوم: آثار و موانع استرداد؛

و بخش سوم مربوط به استرداد مجرمین در حقوق ایران را در دو فصل به شرح زیر بررسی می‌نماییم:

◀ فصل اول: قوانین مربوط به استرداد در ایران؛

◀ فصل دوم: سیر تکاملی مقررات استرداد در حقوق ایران؛

و بخش چهارم مربوط به انتقال محکومان - استرداد افراد محکوم شده را در دو فصل به شرح زیر بررسی می‌نماییم:

◀ فصل اول: کلیات و مفاهیم؛

◀ فصل دوم: شرایط انتقال محکومان در چارچوب موافقت‌نامه‌های موضوع تحقیق؛

و بخش پنجم مربوط به نتیجه‌گیری و پیشنهادات را در دو فصل به شرح زیر بررسی می‌نماییم:

◀ فصل اول: نتیجه‌گیری؛

◀ فصل دوم: پیشنهادات؛

لازم به ذکر است که در زمینه‌ی استرداد مجرمین در نظام کیفری ایران و حقوق بین‌الملل، آثار و تالیفات ارزشمندی توسط نویسندگان ما به رشته‌ی تحریر درآمده است و در این کتاب نیز به این آثار و تالیفات استناد و از آن‌ها استفاده گردیده است. با این حال کتاب پیش‌رو که به استرداد مجرمین در نظام کیفری ایران و حقوق بین‌الملل، با رویکرد به حقوق جزای اسلام اختصاص دارد تلاش گردیده است که مطالب تا حد امکان به زبان ساده و قابل فهم برای دانشجویان حقوق و نیز سایر علاقه‌مندان به مباحث جزایی بیان گردد. به همین جهت، جز در موارد استثنایی، از بحث‌های تطبیقی و مقایسه‌ی قانون با قوانین بین‌المللی مربوط به حقوق کیفری خودداری شده و بر مقررات داخلی تکیه شده است.

از ویژگی‌های دیگر این کتاب تاکید بر مباحث عملی و آرا و رویه‌ی قضایی مربوط به حقوق کیفری اسلام می‌باشد. و علاوه بر بیان این مباحث نظری، نگارنده سعی کرده است بحث‌های عملی و چگونگی اعمال حقوق جزایی و دعاوی مربوط به آن در حقوق ایران را مورد بررسی قرار دهد. و دیگر این که در موارد لزوم آرای دادگاه و رویه‌ی قضایی معمول در مراجع قضایی، نیز در ضمن مطالب آورده شده است.

در پایان شایان ذکر است که آنچه می‌ماند، سهم استادان محترم در بیان مطلب کتاب است که با استفاده از هنر تدریس، سهم عمده را در تربیت حقوق‌دانان آینده‌ی کشور، به‌ویژه استادان حقوق، دارند. از این رو، هر جا که درک مطالب کتاب، برای دانشجویان به‌آسانی ممکن نباشد، توضیح لازم را مثلاً با شرح اصطلاح حقوقی یا ارجاع دانشجویان به قانون آیین دادرسی کیفری، بیان فرمایند.

نکته‌ی پایانی این که تمام سعی و تلاش نگارندگان در تدوین و نگارش این پژوهش، جلب رضایت خدا و اهل‌بیت (علیهم‌السلام) و مخاطبین محترم بوده و سپس با تکیه بر مبانی فقهی و حقوقی (یعنی آیات و روایات و ...) در نظام حقوق کیفری اسلام، ادای حق مطلب به نحوه‌ی احسن می‌باشد. همچنین نگارندگان امیدوار است که این تحفه‌ی ناقابل مورد توجه خوانندگان محترم قرار گرفته باشد و در آشنایی دانشجویان عزیز و سایر علاقه‌مندان به مباحث جزایی و به‌ویژه بحث‌های علمی آن موثر واقع شود. از تمامی خوانندگان و اندیشمندان و صاحب‌نظران بزرگوار خواهشمندم که ضمن یادآوری اشتباهات نگارندگان نظرات خود را به آن‌ها منتقل سازند تا در چاپ‌های بعدی لحاظ گردد. انشاءاً ...

الحمد لله رب العالمین

با آرزوی توفیق همگان در کسب علم و معرفت

عباس بایی لاشکی، محمدرضا روزبهانی و جواد طهماسبی، محمدتقی اکبری

بهار ۱۳۹۶

پیش‌گفتار

استرداد مجرمین

مفهوم استرداد بدین معنی است که: اولاً؛ استرداد در واقع عبارت است از: تسلیم متهم و یا محکوم علیه از طرف کشوری که مرتکب پس از ارتکاب جرم به آن پناه برده، به کشوری که حق محاکمه و یا مجازات او را دارد. به‌طور کلی در این زمینه چهار روش استرداد فرانسوی، بلژیکی - هلندی، ایتالیایی و انگلیسی - آمریکایی تبیین گردیده است.

ثانیاً؛ اگر چه در تنظیم موافقت‌نامه‌ها، عموماً جلب منافع ملی دولت‌ها موردنظر است و دولتی که با تقاضای استرداد موافقت می‌نماید، در واقع پیروی از مفهوم کلی قواعد صلاحیت بین‌المللی را وظیفه‌ی خود می‌شناسد، ولی این دولت از ملاحظات سیاسی فارغ نیست و حق دارد میزان اعتمادی را که محاکم و مقامات دولت متقاضی به وی الهام می‌کند و هدفی که در این تقاضای استرداد نهفته است، بسنجد و با این سنجش با تقاضای استرداد موافقت کند.

با توجه به این که مهمترین ویژگی مربوط به روابط یک دولت با سایر دولت‌ها سیاسی بودن آن است و دولت‌ها براساس منافع سیاسی خودشان با دولت‌های دیگر به تفاهم می‌رسند، لذا این موافقت‌نامه‌ها نیز بر اساس منافع سیاسی دولت‌ها تنظیم شوند. در حال حاضر چنین استنباط می‌شود که استرداد مجرمین از پدیده‌ای حقوقی به موضوعی سیاسی - قضایی تبدیل شده باشد.

ثالثاً؛ وقتی که موافقت‌نامه‌ای بین دولت ایران و سایر دولت‌ها تنظیم می‌شود، می‌بایست در اجرای اصل هفتاد و هفتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد. بنابراین قبل از آن قابلیت اجرایی ندارد، ولی پس از این که به تصویب مجلس شورای اسلامی و تأیید شورای نگهبان رسید در حکم قانون موضوعه جمهوری اسلامی ایران دارای قابلیت اجرا از سوی مراجع قضایی می‌باشد.

به نظر می‌رسد که چون موافقت‌نامه‌های استرداد توسط مقامات اجرایی کشورمان تنظیم و امضا می‌شوند و با توجه به این که مهمترین ویژگی مربوط به روابط یک دولت با سایر دولت‌ها سیاسی بودن آن است و دولت‌ها براساس منافع سیاسی خودشان با دولت‌های دیگر به تفاهم می‌رسند، لذا این موافقت‌نامه‌ها نیز بر اساس منافع سیاسی دولت‌ها تنظیم شوند.

لازم به ذکر است وقتی که موافقت‌نامه‌ای بین دولت ایران و سایر دولت‌ها تنظیم می‌شود، می‌بایست در اجرای اصل هفتاد و هفتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد. بنابراین قبل از آن قابلیت اجرایی ندارد، ولی پس از این که به تصویب مجلس شورای اسلامی و تأیید شورای نگهبان رسید در حکم قانون موضوعه‌ی جمهوری اسلامی ایران دارای قابلیت اجرا از سوی مراجع قضایی می‌باشد. همچنین با توجه به توسعه‌ی روزافزون کشورها در زمینه‌های مختلف و در نتیجه پیچیده شدن انواع جرایم و از طرف دیگر، سرپیچی کشورها از انجام مفاد توافقنامه‌ها در برخی موارد خاص، لذا به نظر می‌رسد نارسایی‌هایی در اجرای روش سنتی این موضوعات وجود داشته باشد که لازم است با ایجاد روش‌های جایگزین یا رفع محدودیت‌های حاضر، تحولاتی در ماهیت و اجرای این موضوعات صورت گیرد.

به‌طور خلاصه نگارندگان در این پژوهش سعی دارند که تحلیل و تبیین نمایند که:

استرداد مجرمین یک اقدام دوجانبه یا چندجانبه بین کشورهاست که به منظور تعقیب و مجازات مجرمین و اجرای احکام کیفری و قضایی و تأمین نظم و امنیت صورت می‌پذیرد و به کشور یا کشورهایی که نظم و امنیت آنان به مخاطره افتاده، این امکان را می‌دهد که بتوانند تقاضای استرداد کسانی را که مغل نظم و امنیت آن کشور هستند، از کشور پناهگاه مجرمین بنمایند و آنان را به مجازات برسانند. باید توجه داشت که استرداد در ابتدا برای بازگرداندن مجرمین سیاسی فراری صورت می‌گرفت، به تدریج به گونه‌ای تغییر ماهیت داد که مجرمین سیاسی از شمول آن مستثنی گردیدند و سپس جرایم مرتبط با تروریسم، مواد مخدر، هواپیماربایی و جنایات جنگی از حالت مستثنی بودن خارج شدند و به خاطر نفع مشترک بشریت در سرکوب این جرایم، مشمول استرداد قرار گرفتند.

امروزه استرداد مجرمین از مباحث مهم حقوق جزای بین‌الملل و حقوق بین‌المللی عمومی به‌شمار می‌رود و هر یک از کشورها، مقرراتی را در رابطه با استرداد مجرمین و صلاحیت رسیدگی به جرایم مجرمینی که در سرزمین آن‌ها یافت می‌شوند، تصویب و اصل استرداد مجرمین را با رعایت اصول و ضوابط و اصل حاکمیت ملی خود مورد پذیرش قرار می‌دهند.

از آنجایی که کلیه‌ی موافقت‌نامه‌های منعقدہ فی‌مابین دولت ایران با سایر دولت‌ها صرفاً پیرامون سه موضوع استرداد مجرمین، معاضدت قضایی و انتقال محکومین تنظیم شده‌اند، لذا پژوهش حاضر به بررسی موافقت‌نامه‌های بین دولت ایران و سایر کشورها در راستای موضوعات مذکور پرداخته است.

نشانه‌های اختصاری

بی تا	بدون تاریخ نشر
بی جا	بدون محل ناشر
بی نا	بدون ناشر
ج	جلد
چ	چاپ
ش	شماره
ص	صفحه
(ع)	علیه السلام
ق. ا.	قانون اساسی
ق. آ. د. ک.	قانون آیین دادرسی کشوری
ق. آ. د. م.	قانون آیین دادرسی مدنی
ق. ا. ح.	قانون امور حسبی
ق. ت.	قانون تجارت
ق. م.	قانون مدنی
ق. م. ا.	قانون مجازات اسلامی
ق. م. م.	قانون مسئولیت مدنی
م.	میلادی
ه. ش.	هجری شمسی
ه. ق.	هجری قمری

بخش اول: استرداد مجرمان

تقسیم مطالب:

بخش اول مربوط به استرداد مجرمان را در دو فصل به شرح زیر بررسی می‌نماییم:

- فصل اول: کلیات و مفاهیم استرداد مجرمان؛
- فصل دوم: معاهدات، آیین، شرایط و تشریفات استرداد.

فصل اول - کلیات و مفاهیم استرداد مجرمان

طرح بحث

هر پدیده‌ای دارای مباحث کلی و نظری است و موضوع استرداد مجرمین نیز از این امر مستثنی نیست. در این فصل پس از بررسی تعریف و ویژگی‌های استرداد مجرمین و پیشینه‌ی تاریخی آن منابع استرداد مجرمین مورد کنکاش قرار می‌گیرد.

مبحث اول - مفاهیم و تعاریف

ورود به هر مبحثی نیازمند آگاهی از یک سری اطلاعات زمینه‌ای است که خواننده و محقق را در ادامه‌ی مسیر یاری می‌دهد، از جمله مواردی که در این مقوله از اهمیت بسزایی برخوردار است، دانستن این مطلب است که جایگاه کلمات به کار رفته در لغت و اصطلاح چگونه جایگاهی است؟ با توجه به اهمیت بالای لغات در فهم مطالب، در این قسمت از پژوهش به بررسی مفهوم لغوی و اصطلاحی برخی لغات کاربردی و مورد نیاز در پژوهش پرداخته می‌شود. در این قسمت، جایگاه برخی کلمات اصلی این پژوهش از نظر لغوی در فرهنگ‌نامه‌های موجود، مورد بررسی قرار خواهد گرفت. با توجه به وجود فرهنگ لغات متعدد در زبان فارسی، نگارندگان در تلاشند تا اطلاعاتی جامع از برخی فرهنگ‌نامه‌های حاضر در اختیار خواننده قرار دهند. در ادامه، معانی لغات «استرداد مجرمین و ...» از نظر می‌گذرد.

گفتار اول - مفاهیم و تعاریف لغوی

تعریف استرداد: استرداد یک واژه‌ی عربی است که از ریشه‌ی «رد» گرفته شده و در لغت به معنای «درخواست بازگردانیدن»^۱ و «بازدهی و پس فرستادگی»^۲ «باز پس خواستن»^۳

۱. المنجد فی اللغة و الادب و العلوم، الطبعة التاسعة عشر، بیروت، مطبعة الکتاتولیکیه، ۱۹۶۶، ص ۲۵۴.

۲. نفیسی، علی اکبر، فرهنگ نفیسی (ناظم الاطباء)، فرنودسار، ج ۱، ص ۲۱۶.

۳. عمید، حسن، فرهنگ عمید، ص ۱۸.

و «تسلیم مجرم به دولت متبوع وی بر اثر تقاضا»^۱ آمده است و معادل آن در زبان انگلیسی «Extradition» به تسلیم یا بازگردانیدن یک محکوم جزایی به موجب مقررات یک معاهده یا قوانین موضوعه دولت یک کشور معنی شده است.^۲ و در زبان فرانسه نیز «Extradition» می‌باشد.^۳

در فرهنگ معین نیز واژه‌ی استرداد مجرم چنین تعریف شده است: «... در خواست اعاده‌ی مجرم یا متهم است از کشوری که مجرم یا متهم پس از ارتکاب جرم به آن‌جا پناهنده شده است.»^۴

گفتار دوم - مفاهیم و تعاریف اصطلاحی

در اصطلاح حقوقی «استرداد مجرمین» عبارت است از: «بازپس گرفتن مجرمی که از کشوری به کشور دیگر گریخته به وسیله‌ی دولت تقاضاکننده، از دولتی که مجرم به آن‌جا گریخته است. این عمل مسبوق به توافق و قرارداد دو دولت است.»^۵

به عبارت دیگر، «اقداماتی که بر اثر آن دولت‌ها متقابلاً افرادی را که به علت ارتکاب جرم تحت تعقیب مقامات قضایی دولتی فرار گرفته و یا محکوم شده‌اند و به قلمرو دولت دیگر فرار کرده‌اند موافق قواعد و شرایط خاصی به یکدیگر مسترد می‌دارند.

دولتی که استرداد را تقاضا می‌کند دولت متقاضی و دولتی که از او تقاضای استرداد می‌شود دولت متقاضی عنه نامیده می‌شود.»^۶

کلود دوپاکه استرداد را چنین تعریف می‌کند: «استرداد عبارت است از تسلیم مجرمی به وسیله‌ی کشوری که مجرم در آن دستگیر شده به آن دولتی که صلاحیت قضاوت درباره‌ی آن مجرم را دارد»^۷ و **پروفیسور گارو معتقد است:** «قدرت هر کشوری محدود است به سرحدات

۱. البعلبکی، الدکتور روحی، المورد، قاموس عربی، انگلیزی، ص ۹۰.

2. Henry Campbell Black, M.A., Blacks law Dictionary.

۳. کاتبی، حسینقلی، فرهنگ فرانسه به فارسی، ج ۱، ص ۱۶۰.

۴. معین، محمد، فرهنگ معین، تهران، انتشارات امیر کبیر.

۵. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، ص ۳۶.

۶. فاطمی شریعت پناهی، سید کاظم، استرداد مجرمین، رساله‌ی دکتری، دانشکده حقوق دانشگاه تهران، قم، ۱۳۵۴، ص ۱۲.

7. Claud depaquiet.

آن کشور ولی دولت‌ها برای اجرای احکام کیفری و قضایی کشور خودشان با یکدیگر یک نوع همکاری متقابل دارند که به این همکاری **Extradition** یا استرداد می‌گویند.^۱

استاد صدیق حضرت - حقوقدان ایرانی می‌گوید: «معتقدم استرداد عملی است که به واسطه‌ی آن دولتی، مقصر یا محکومی را که به اراضی او پناهنده شده است به دولت دیگری تسلیم می‌نماید برای این که آن مقصر را محاکمه و یا سیاست مقررده درباره‌ی آن محکوم را اجرا نماید».^۲

طبق نظر دکتر علی‌آبادی «استرداد عبارت است از: تسلیم مقصری به کشور دیگر که استرداد او را خواستار شده تا محاکم آن کشور به اتهام او رسیدگی نمایند و اگر شخص مزبور از طرف کشور تقاضاکننده محکوم شده و به کشور دیگری فرار کرده باشد از کشور مزبور تقاضا می‌کنند که حکم محکومیت را به موقع اجرا گذارد».^۳

«استرداد مانند اخراج است منتهی با این تفاوت که اخراج جنبه‌ی داخلی دارد و برای حفظ نظم صورت می‌گیرد ولی استرداد جنبه‌ی بین‌المللی دارد و برای تأمین همکاری و تعاون دول انجام می‌شود».^۴

همچنین آقای امیر اعلائی اعتقاد دارد که: «استرداد عملی است که دولتی شخصی را در کشور دیگری متهم یا محکوم شده است و به خاک او پناهنده شده است به مقامات صلاحیت‌دار در آن کشور مسترد می‌دارد. دولتی که از آن تقاضای استرداد می‌شود استردادکننده و دولتی که تقاضای استرداد می‌کند تقاضاکننده نامیده می‌شود».^۵

دکتر حسینقلی حسینی‌نژاد معتقد است: «غرض از استرداد، فراهم آوردن وسایل تحویل مجرمی فراری به دولتی است که بهتر از هر دولت دیگر صلاحیت رسیدگی به جرم او را دارد و این استرداد ضامن اجرای ضروری قواعد بین‌المللی است».^۶

۱. گارو، مطالعات نظری و عملی در حقوق جزا، ج ۱، ترجمه دکتر سیدضیاءالدین نقابت، ص ۳۷۸ و ۳۷۹.

۲. صدیق حضرت، محمد مظاهر، حقوق بین‌الملل عمومی، ج ۱، ص ۳۲۳.

۳. علی‌آبادی، عبدالحسین، حقوق جنایی، ج ۳، ص ۱۵۴.

۴. صفدری، محمد، حقوق بین‌الملل عمومی، ج ۲، ص ۶۶۳.

۵. اعلائی، امیر، حقوق تطبیقی، مجموعه حقوقی، شماره ۲۸، نشریات وزارت دادگستری، ص ۳۷.

۶. حسینی‌نژاد، حسینقلی، حقوق کیفری بین‌الملل، ج ۳ ص ۱۹۹.

و آقای محمود عباسی اعتقاد دارد: «استرداد عبارت است از تسلیم یک متهم یا یک محکوم کیفری به کشوری که جرم در قلمرو آن ارتکاب یافته و صالح به محاکمه و مجازات وی می‌باشد».^۱

آقای دکتر محمود آخوندی اعتقاد دارد: «در اصطلاح حقوقی استرداد مجرمین، به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که برای برگراندن بزهکار از کشور محل سکونت به کشور محل وقوع جرم صورت می‌گیرد».^۲

و بالاخره آقای دکتر محمدعلی اردبیلی معتقد است: «استرداد عبارت است از آیینی که به موجب آن کشور متقاضی (که اغلب در خاک آن جرم ارتکاب یافته است)، از کشور دیگری که کشور طرف تقاضا نامیده می‌شود تسلیم مجرم یا متهمی را که در خاک آن مأمن گزیده است خواستار می‌شود».^۳

«باتوجه به تعاریف ارائه شده از استرداد می‌توان گفت: غرض از استرداد فراهم آوردن وسایل تحویل مجرم فراری به دولتی است که بهتر از هر دولت دیگر صلاحیت رسیدگی به جرم او را دارد».^۴

«به عبارت دیگر، استرداد مجرمان عبارت است از: انجام تشریفات که طی آن یک متهم یا محکوم کیفری به کشوری که صالح به محاکمه و مجازات وی باشد مسترد می‌گردد، از این رو استرداد ضامن اجرای ضروری قواعد صلاحیت بین‌المللی است».^۵

«می‌توان گفت از مختصات استرداد مجرمین این است که چون حسب توافق و قرارداد میان دولت‌ها برقرار می‌شود، در قلمرو روابط بین‌الملل قرار دارد. به این لحاظ مقررات آن نمی‌تواند توسط هر دولتی یک‌جانبه شرط شود و از سوی دیگر چون اقدامی است که با آزادی‌های فردی

۱. عباسی، محمود، استرداد مجرمین، ج ۱، ص ۱۹.

۲. آخوندی، محمود، آیین دادرسی کیفری، ج ۱، تهران، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۹۰.

۳. اردبیلی، محمدعلی، معاضدت قضایی و استرداد مجرمین، ص ۹۲.

۴. شیرخانلو، حبیب... «آیین استرداد مجرمین بین دولت ایران و سایر کشورها»، مجله‌ی کانون وکلای دادگستری مرکز، دوره‌ی جدید، شماره‌ی ۴، تیرماه ۱۳۸۰، ص ۷۳.

۵. عباسی، محمود، پیشین، ص ۲۱.